

Černý, M. (2017). *Informační a učící se společnost.*

Brno: Paido.

Odborná publikace *Informační a učící se společnost* se zařazuje k těm odborným textům, které reflektují stav společnosti 21. století v kontextech, jež se snaží o její deskripci. Publikace nemá ambice být hlubokou sondou do příčinných souvislostí a analýzou argumentačních postojů, spíše je kontextovou deskripcí. Ostatně uvádí to na jejích úvodních stránkách sám autor, afiliací člen týmu Kabinetu informačních studií a knihovnictví Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, odborník na vzdělávací technologie a jejich propagátor v kontextu výuky především ve vysokoškolském prostředí.

Pod jakým úhlem pohledu přistupovat k percepci tématu? Jedná se o fenomén, nebo pouhé označení vývoje společnosti, do něhož přirozeně dospěla v současné době? Na tuto otázku nahlíží autor od samého úvodu knihy a postupně na ni čtenáři dává odpověď, byť ne docela jasným způsobem. Toto zdánlivé rozmlžení určitého je však zcela v intencích vnímání světa a společnosti 21. století každým jedincem a v kontextu každodenního života v ní. Autor představuje svůj úhel pohledu a nenásilně k němu vybízí na pozadí pedagogických paradigmat, která především ve druhé části textu zastřešují jeho pojetí informační a potažmo učící se společnosti: „...můžeme říci, že informační společnost nelze chápat jen jako určitý stav, ale především jako dynamicky se měnící proces. Ten má řadu pevných a jasně ukotvených rysů, ale současně v něm probíhá mnoho dílčích změn a revolucí znamenajících podstatné změny jeho fungování.“

Autor dává svému textu již v úvodních řádcích smělý cíl – „nejen nabídnout základní pohled na strukturu a fungování takové sociální organizace, kterou lze označit termínem informační společnost, ale především na těchto základech nabídnout pohled na to, jak se učí a vzdělává, případně jakým způsobem bude tyto činnosti vykonávat v budoucnu.“ K naplnění cíle dospívá autor textem rozděleným záměrně a programově na dvě části, jimž předchází historický exkurz, v němž autor v deskripci prezentuje nejen dílčí změny technologického charakteru, které přinesly různé informační či technologické revoluce, ale širší a komplexnější rámec, jenž pomáhá a usnadňuje studium jednotlivých změn v informační společnosti lépe pochopit a popsat. Akcent je položen na popis sociálního dopadu změn s připomenutím významu znalosti toho, co lidstvo už prožilo, pro pochopení toho, co prožívá a má před sebou.

Jedna z podkapitol je věnována písmu jako základnímu nástroji gramotnosti a pokroku – a v této souvislosti bych poopravila autorovu formulaci „V dějinách písma přichází zlom ve chvíli, kdy se přechází od obrázkového písma k písmu založenému na hláskách“ – písmo typu latinka je založeno nikoli na hláskách, nýbrž na grafických znacích (grafémech), tvořených tak, že každé hlásce odpovídá vždy jeden speciální a jedinečný grafický znak.

První část publikace se věnuje širším souvislostem vzniku a charakteristice informační společnosti jako takové, snaží se popsat rozdíly, které jsou ve společnosti industriální (respektive industriálně myslící) a informační nejdůležitější. Jde především o globalizaci, sníženou hierarchizaci řízení i sociálních vazeb (nikoli však jejich zrušení) nebo ztrátu představy, že víme, jak bude svět vypadat za dvacet nebo třicet let. Autor zastává pojetí informační společnosti jako komplexního a složitého celku charakteristického změnami, jež mají původ v masivním rozšíření a rozvoji informačních a komunikačních technologií, které zasahují do běžného života. Vyjadřovat se o informační společnosti je podle mínění autora této publikace nesnadné vzhledem ke globálnosti jejího rozvoje a dynamickým změnám, jimiž komplexně prochází. Podstatně smysluplnější je podrobněji se věnovat vybraným rysům a fenoménům, které jsou s ní spojeny, což také autor činí. Nutno uvést, že tak činí zajímavým a v současnosti ne zcela běžně užívaným metodologickým pojetím – po vzoru francouzského medievisty a znalce středověké každodennosti Jaquese Le Goffa se strukturalisticky věnuje určitým fragmentům či dílkům mozaiky, které jednotlivě vhodně seskládává tak, že vytvářejí obraz současné informační a učící se společnosti. V jednotlivých kapitolách především první části knihy provádí deskripci těch zásadních změn, které provázejí vznik a rozvoj informační společnosti, a to v průmyslu, kultuře, lidských zdrojích, managementu apod., a přitom představuje v kontextu některé z klíčových pojmů, jež s fenoménem informační společnosti souvisejí – pro příklad uveďme management znalostí, management informací, časoprostorovou kompresi, digitální alfabetizaci, open source apod.

Také druhá část publikace, věnovaná učící se společnosti, anticipuje terminologickou nejasnost samotného pojmu *učící se společnost*, naznačuje možné definice pojmu s odkazy na literaturu včetně striktní příčinné souvislosti pojmů *informační* a *učící se společnost*. Autor se záměrně vyhýbá mnohostránkovým definicím a jejich analýze a dělicím čarům v percepce významu pojmů *informační* a *učící se společnost*. Upřednostňuje syntézu obou pohledů

argumentací potřeby vycházet ze současného zakotvení v realitě a funkčnosti stávajících mechanismů sociologického charakteru. Autor zastřešuje kapitoly o učící se společnosti pedagogickým paradigmatem konektivismu a jednotlivé střípky současného vzdělávání s provazbou na technologie přimyká právě k tomuto pedagogickému pojetí, neboť podle jeho mínění právě konektivistické pojetí edukace může měnit to, jakým způsobem se člověku bude učit a vzdělávat. Vzdělání v intencích konektivismu i učící se společnosti, pokud jej chceme konkretizovat na úroveň například formálních školských institucí, už není primárně jen otázkou znalostí a dovedností v konkrétních předmětech, ale spíše určitou antropologickou potřebou, něčím, co patří k lidství jako takovému. V tomto myšlenkovém rámci se rozvíjejí jednotlivé kapitoly druhé části knihy, v nichž se autor s důrazem věnuje gramotnostem, umění, kultuře či občanské společnosti s přesvědčením, že lidé kompetentní v těchto oblastech a schopní fungovat ve společenstvích a komunitách budou nacházet uplatnění také v komerčním sektoru, startupech a dalších profesních a společenských kontextech.

Informační společnost nepřináší jen pozitiva nebo nesporné výhody a výdobytky, které si v západním světě můžeme užívat, ale má své odvrácené rysy, určité problémy či negativní jevy, s nimiž je nutné se vypořádat – ať již digital divide a informační chudobu, nebo aspekty zneužívání technologií a informačního přetížení jako kyberterorismus či zneužití intelektuálního vlastnictví, které jsou obvykle spojené s druhým extrémem informační a kompetenční asymetrie. I těm autor věnuje náležitou a nutnou pozornost, což jen dokresluje jeho otevřený a přísnými definicemi nezatížený pohled na informační a učící se společnost a její dimenze.

Z celkového pojetí odborné publikace je zřetelná autorova upřímná snaha kontextově prezentovat vztah moderních počítačových a telekomunikačních sítí ve vztahu k učení a vzdělávání obecně, v celém procesu získávání informací, kolaboraci nebo tvorbě vědeckých komunit a aktivní participaci na vědě jako takové. Publikace *Informační a učící se společnost* je zdařilou ukázkou mostu mezi informační společností jakožto prostým sociálním a ekonomickým faktem a společností učící se jako cílem veškerého pedagogického snažení na všech úrovních, v nichž se edukační proces může odehrávat. Pevné kontury, ale zároveň pružnost, čitelnost a prostupnost tohoto mostu pro každého jedince bude tím klíčovým, co bude utvářet v blízké budoucnosti kritéria jeho konkurenceschopnosti a kvality života. Vzhledem k výše

uvedenému doporučuji publikaci pro spektrum čtenářů od vysokoškolských studentů a akademiků přes učitele, obecně vzdělavatele až po jednotlivce se zájmem o téma rezonující napříč společností.

*Mgr. Pavlína Mazáčová, Ph.D.
Masarykova univerzita, Filozofická fakulta,
Kabinet informačních studií a knihovnictví*

Černý M. (2018). *Pedagogicko-psychologické otázky online vzdělávání*. Brno: Masarykova univerzita.

Kniha sleduje otázky online vzdělávání v jejich pedagogicko-psychologické podobě s tím, že vychází z konceptu jistého novočtení kybergogické koncepce online učení. V první části se zaměřuje na novou interpretaci a využití Bloomovy taxonomie. V druhé se věnuje jednotlivým tématům, které s online vzděláváním specificky souvisejí – od sebehodnocení či motivace, až po práci s pamětí nebo gamifikaci. Vytváří tak doposud nikde nepublikovaný soubor klíčových témat, která mohou být zajímavá jak pro tutory či designery online vzdělávání, tak také pro výzkumníky v této oblasti. 8 Na ty je zaměřená třetí kapitola, která se věnuje možnostem výzkumu v online prostředí, respektive specifickým postupům a technikám, které zde lze použít. Čtvrtá kapitola se věnuje kognitivní psychologii a pozitivní psychologii, tedy dvěma psychologickým školám, které v online vzdělávání nacházejí nejširší uplatnění. Poslední kapitola je zaměřená na téma informačního chování.